

Kestävä tulevaisuus rakennetaan kunnissa

Tulevaisuuden elinvoimainen kunta on kestävyysmurroksen edelläkävijä.

Jotta tähän päästäisiin, hiilineutraalius, kiertotalous ja luontokadon pysäyttäminen on nivottava kunnan maankäytön suunnitteluun ja kaikkeen kunnan toimintaan. Arjen kestävät valinnat on tehtävä kuntalaisille helpoiksi.

Arjen kestävä elämä

Asunnot, työpaikat ja lähipalvelut tulee sijoittaa siten, että niihin on mahdollisimman helppo kulkea kävellen, pyöräillen tai joukkoliikennettä käyttäen. Myös kunnan liikennesuunnitelmilla tulee edistää kestäviä kulkumuotoja. Viheralueiden tulee olla kaikkien kuntalaisten helposti saavutettavissa.

Ilmastonmuutos ja luontokato haltuun

Kunnan säästeliäs maankäyttö ja tiivis taajamarakenne edistävät hiilineutraaliutta. Maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa on huomioitava esimerkiksi luontoalueet, hulevesi- ja tulvariskit, rakennusten elinkaarenaikaiset päästöt ja kestävä energiantuotanto.

Kansalaiset osa ratkaisua

Kestäviä ratkaisuja tulee kehittää avoimesti ja yhdessä kuntalaisten kanssa. Kannattaa perustaa esimerkiksi kansalaisraateja ja kansalaisten, muiden sidosryhmien ja virkamiesten välisiä yhteistyöryhmiä. Jakamistalouden ratkaisut luovat yhteisöllisyyttä ja uudenlaista yritystoimintaa.

Kuntalaisten palvelut lähelle ja liikkuminen ilman autoa helpoksi

Kestävyysemurros jalkautetaan kuntien hyvällä maankäytön suunnittelulla. Kaavoituksella huolehditaan, että asuntotarjonta on monipuolista, asuinympäristö vihreää, päivittäiset palvelut lähellä ja kestävä arkiliikkuminen mahdollista.

Sekä nuoret aikuiset että ikääntyneet suosivat tiiviitä ja monipuolisia kaupunki- ja taajamaympäristöjä, joissa palvelut ovat kävelyetäisyydellä¹. Noin 30–40-vuoden iässä tehdään usein pitkäkestoisia asuinpaikan ja elämäntapojen valintoja¹. Varsinkin lapsiperheille olisi taattava laadukas asuntotarjonta hyvillä joukkoliikenneyhteyksillä. Väljän autokaupungin leviämistä tulee välttää².

Lähihiheralueet ja luonnossa oleskelu edistävät kaiken ikäisten terveyttä³. Kattava vihheralueverkosto ja kävelyetäisyydellä sijaitsevat monimuotoiset ja toiminnalliset vihheralueet tukevat fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia⁴.

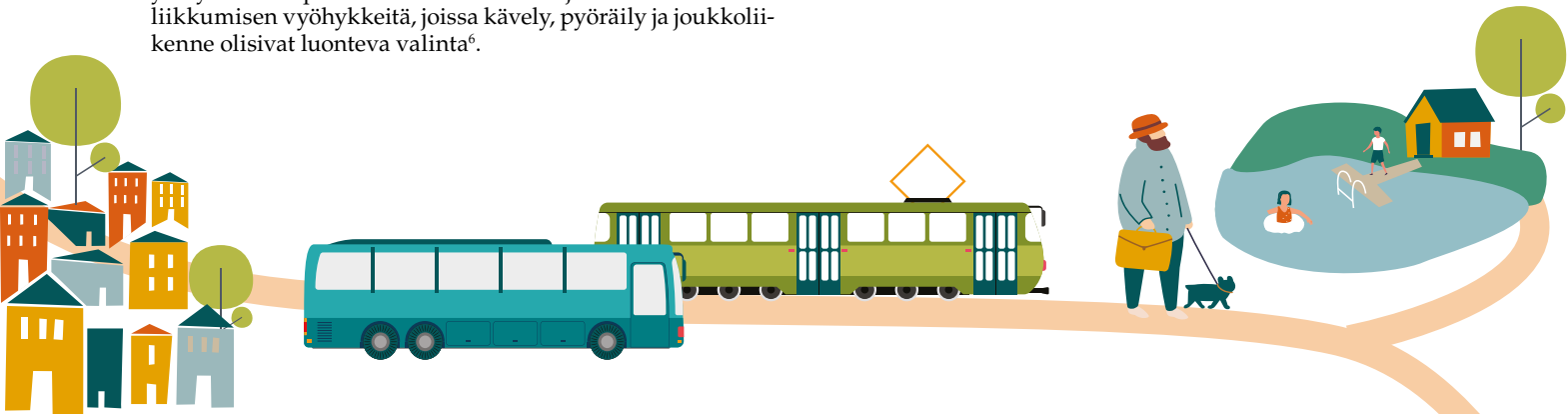
Viihtyisyyttä lisäävät myös hyvät joukko- ja kevyen liikenteen yhteydet⁵. Kaupunkien tulisi tunnistaa ja kehittää kestävä liikunnan vyöhykkeitä, joissa kävely, pyöräily ja joukkoliikenne olisivat luonteva valinta⁶.

Esimerkiksi Oulussa ja Joensuussa pyöräilyn edistäminen kattavilla pyöräilyverkostoilla on lisännyt pyöräilyn suosiota⁷. Kasvavilla kaupunkiseuduilla on huolehdittava siitä, etteivät työpaikka-alueet eriydy asuinalueista tai joukkoliikenteen solmukohdista².

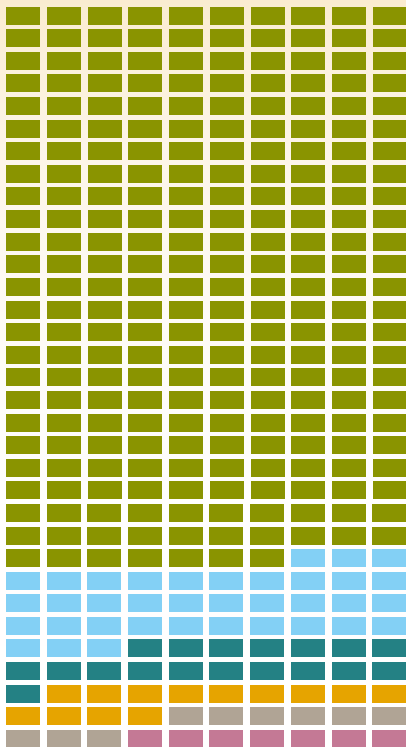
Pienemmillä kaupunkiseuduilla alueidenkäytön ja liikennesuunnittelun yhteistavoitteena tulee olla houkutteleva jalan- kulkua- ja pyöräilykaupunki. Maaseudun kuntakeskusten rooli on toimia laajojen alueiden palvelukeskittymänä.

Maaseutualueilla on tärkeää tunnistaa paikalliset vahvuudet eri elämänvaiheessa olevien kuntalaisten näkökulmasta, ja ottaa tämä yhdeksi suunnittelun lähtökohdaksi¹.

Kuntien kannattaa mahdollistaa vaihtoehtoisilla käyttövoimilla toimivien autojen lataus- ja tankkauspalvelut keskuksissa ja palveluiden yhteydessä. Myös yhteiskäyttöautopalveluita tulee tukea esimerkiksi varaamalla niille pysäköintialueita.

Kunnat ovat erilaisia ja kuntien sisällä on erilaisia alueita

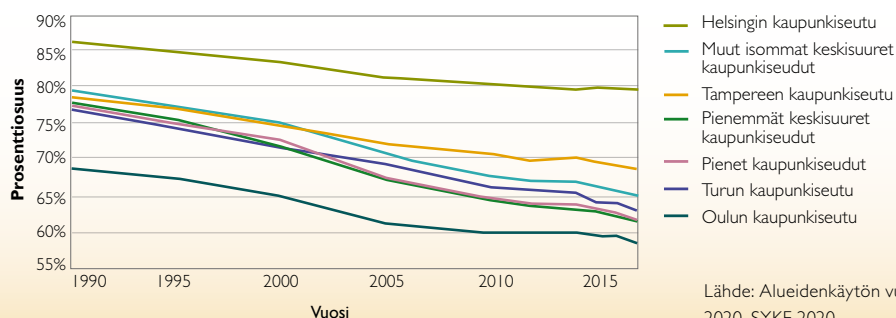
Kunnat ovat keskenään erilaisia ja kuntien sisällä on hyvin erilaisia alueita. Tämä on tärkeää huomioida kestävyysmurroksessa oikeudenmukaisella tavalla. Esimerkiksi ilmastonmuutos ja kaupungistuminen näkyvät eri tavoin eri kunnissa ja jopa saman kunnan eri osissa.

Kunnat on jaettu kuuteen eri luokkaan kolmijaolla kaupunkialue, kaupungin ja maaseudun väliin jäävä kehysalue ja maaseutualue niin, että laskettiin, mitä näistä kolmesta kunta edustaa väestömäärältään ja maapinta-alaltaan. Kuntia oli vuonna 2020 kaikkiaan 310.

- **Kunnan pinta-alasta suurin osa on maaseutua, ja myös suurin osa väestöstä asuu maaseudulla.** Suurin osa kunnista kuuluu tähän luokkaan. Kuntia on tässä luokassa 227, ja niissä asuu 1,25 miljoonaa asukasta, eli lähes neljännes suomalaisista.
- **Kunnan pinta-alasta suurin osa on maaseutua, mutta suurin osa väestöstä asuu kaupunkialueella.** Näitä kuntia on 36, ja niissä asuu noin 2 miljoonaa, eli yli 35 prosenttia suomalaisista.
- **Kunnan pinta-alasta suurin osa on maaseutua, mutta suurin osa väestöstä asuu kehysalueella.** Näitä kuntia on 18, ja niissä asuu 193 000 asukasta.
- **Kunnan pinta-alasta suurin osa on kehysaluetta, mutta suurin osa väestöstä asuu kaupunkialueella.** Näitä kuntia on 13, ja niissä asuu 615 000 asukasta
- **Kunnan pinta-alasta suurin osa on kehysaluetta, ja myös suurin osa väestöstä asuu kehysalueella.** Näitä kuntia on 9, ja niissä asuu yhteensä 117 000 asukasta.
- **Kunnan pinta-alasta suurin osa on kaupunkialuetta, ja myös suurin osa väestöstä asuu kaupunkialueella.** Näitä kuntia on vain 7, mutta niissä asuu 1,27 miljoonaa asukasta, eli lähes neljännes suomalaisista.

Lähde: SYKE ja Tilastokeskus. ymparisto.fi/kaupunkimaaseutulokitus

Jalkaisin, pyörällä tai joukkoliikenteellä kuljettavissa olevien työmatkojen osuus kaupunkiseututaajamissa

Lähde: Alueidenkäytön vuosikatsaus 2020. SYKE 2020.

Jalkaisin, pyörällä tai joukkoliikenteellä kuljettavissa olevien matkojen osuus työmatkoista kaupunkiseututaajamissa 1990-2017. Trendi on yleensä laskeva. Työmatkan ajatellaan olevan helposti kuljettavissa jalkaisin tai pyörällä, kun sen pituus on linnuntietä enintään neljä kilometriä. Joukkoliikenteen valitsemista taas pidetään helppona, jos sekä työmatkan alku- että loppupää sijaitsevat jalankulku- tai joukkoliikenneyöhykkeellä.

Kunnat torjumaan ilmastonmuutosta ja luontokatoa

Kunnat ovat luonnonvarojen säästeliään käytön, luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja ilmastonmuutoksen hillinnän avaintoimijoita. Säästeliäs maankäyttö ja tiivis taajamarakenne edistävät hiilineutraaliutta^{6,8}.

Tiivisrakentamisessa tulisi välttää luonto- ja viheralueille rakentamista, ja periaatteena pitäisi olla jo käytetyn maa-alan uudelleen käyttö⁹. Esimerkiksi Kotkassa vanha teollisuusalue on muutettu suosituksi puistoksi. Rakentaminen lisää merkittävästi luontokatoa¹⁰.

Viheralueverkoston turvaaminen ja tiiviiden kaupunkikeskusten viherryttäminen ovat tärkeitä luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä sekä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Kunta voi hyödyntää maa- ja metsätalosalueitaan hiilensidontaan ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen^{11,12}.

Kunnilla on hyvät lähtökohdat hallita tulvariskejä luonnonmukaisesti, sillä viherpinta-alaa on yleensä runsaasti. Myös tulva- ja hulevesirikkit on Suomessa hyvin kartoitettu¹³. Kosteikkojen rakentamista ja pienvesien ennallistamista voidaan mahdollistaa kehittämällä taloudellisia kannustimia. Tämä edistäisi myös luonnon monimuotoisuutta¹⁴.

Rannikkokunnat voivat hyödyntää Suomen merialuesuunnitelma 2030:n karttapalvelun taustatietoja omissa alueidenkäytön suunnitelmissaan ja edistää näin rannikkovesiensä hyvän ekologisen tilan saavuttamista.

Rakentamisen ylijäämämaita pystytään vähentämään, kierrättämään ja käyttämään uudelleen hyvällä suunnittelulla ja ottamalla huomioon jo kaavoituksessa. Samalla vähennetään neitseellisten maa-ainesten käyttöä¹⁵. Esimerkiksi Helsinki on säästänyt miljoonia ja vähentänyt rakentamisaikaisia kasvihuonekaasupäästöjään, kun se on alkanut kierrättää ja hyödyntää rakentamiskohteiden kaivuunaita ja kiviaineksia.

Kunta voi edistää liikenteen, rakentamisen ja asumisen energia- ja materiaalitehokkuutta kokonaisvaltaisella alueidenkäytön suunnittelulla¹⁶. Kaavoitus, kunnan rakennusjärjestys ja tontinluovutusehdot voivat ohjata ja kannustaa kestäviin materiaalivalintoihin ja ottamaan käyttöön uusiutuvia, paikallisia energiatuotantomuotoja, kuten aurinkovoimaa ja maalämpöä¹⁵. Helsingissä on tuettu asemakaavamääräyksillä paikallista uusiutuvan energian tuotantoa ja Porvoossa vastaavasti suunniteltu energiatehokas pientaloalue¹⁵.

Yhteisöllisyys ja osallisuus edistämään kestävyyttä

Kestäviä ratkaisuja tulee kehittää yhdessä kuntalaisten kanssa. Ihmiset ja yhteisöt ovat elinvoimaisen kunnan keskeinen voimavara. Epämuodolliset aktiivien verkostot elävöittävät kyliä ja kaupunginosia, luovat uusia palveluita, tuottavat tietoa ja visioita sekä ratkaisevat ongelmia nopeudella, johon perinteiset organisaatiot eivät pysty¹⁷.

Kunta voi mahdollistaa kansalaisten omaehtoista toimintaa ja tukea kansalaistoiminnan piirissä syntyneitä aloitteita. Kunta voi myös edistää moniäänistä ja avointa suunnittelua ja päätöksentekoa vuorovaikutteisilla osallistumismenetelmillä. Niiden avulla haetaan toimivia ratkaisuja yhdessä. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi kansalaisraadit ja fasilitoidut dialogiprosessit sekä yhteistyöryhmät viranomaisten, kansalaisten ja sidosryhmätahojen välillä. Sähköiset osallistumismenetelmät, kuten karttapohjaiset kyselytyökalut, laajentavat osallisten joukkoa ja voivat tavoittaa paremmin tiettyjä ryhmiä, kuten nuoria diginatiiveja¹⁸.

Kansalaislähtöiset jakamisen muodot, kuten hävikkiruoka- ja kimpakyytiryhmät ja naapuriapu, monipuolistavat ihmisten kestäviä elämäntapoja ja antavat mahdollisuuden vaikuttaa muutenkin kuin kuluttajana. Kuntakeskukset voivat tarjota tyhjiä tiloja ja rakennuksia kansalaistoiminnalle ja jakamistaloudelle. Esimerkiksi Keravalla näin on tehtykin: siellä toimii kiertotalouskeskus Jalotus.

Vaikka digitaaliset palvelualustat ovat paikattomia, monien tavaroiden ja palvelujen välitysalustat ovat luonteeltaan paikallisia tai alueellisia, sillä alueellinen kasautuminen on etu. Tilojen, tavaroiden ja palveluiden jakamisen käytännöt, kuten yhteiskäyttöpöyrät ja -autot tai omien tavaroiden lainaaminen, tehostavat tavaroiden ja palvelujen käyttöä.

Kestävyyssmurrokselle vauhtia

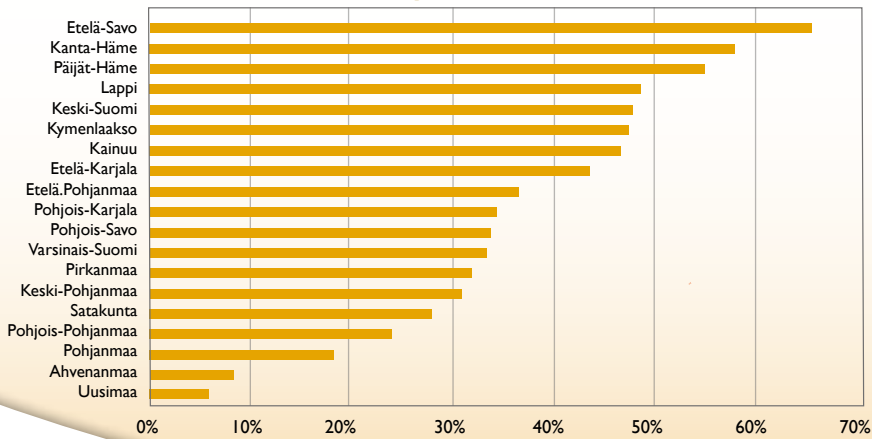
Kunta voi edistää kestävästä kehitystä kaikessa toiminnassaan. Konkreettisia tavoitteita voidaan asettaa esimerkiksi siten, että laaditaan kunnalle kiertotalous-, hiilineutraalius- ja viheralueohjelmat. Tavoitteet voidaan viedä myös kunnan nelivuotisstrategiaan, joka sitoo kunnanvaltuustoa.

Yleiskaava on tärkein työkalu palvelujen, asumisen, liikenteen ja viheralueiden suunnitelmalliselle sijoittamiselle. Yleiskaava kannattaa pitää ajan tasalla, samoin kunnan maapoliittinen ohjelma. Yleiskaavalla ohjataan pitkän ajan kehitystä ja mahdollistetaan sellainen kehittäminen, joka saa aikaan elinvoimaa ja kestävyttä ja mahdollistaa ketterästi muutokset.

Asemakaavat ohjaavat rakentamista ja sen sijoittumista. Asemakaavalla voidaan turvata myös luonnon virkistyskäyttö- ja suojelualueet. Kunnan kaavoittamattomilla alueilla kestävä kehitys tavoitteita voidaan tukea rakennusjärjestyksellä.

Liikennejärjestelmä ja -palvelut on suunniteltava yhdessä valtion viranomaisten, maakunnan liiton ja naapurikuntien kanssa, ja myös yhteistyössä yritysten ja kansalaisten kanssa. Kuntakeskusten välisten hyvien liikenneyhteyksien varmistamiseksi kannattaa olla aktiivinen seudullisessa liikennejärjestelmäsuunnittelussa. Kuntien yhteistyö on tärkeää laajojen viheralueiden ja yhtenäisen viheralueverkoston säilyttämiseksi.

Monipaikkaisuus yleisty

Lähde: Digi- ja väestötietovirasto. Väestötietojärjestelmä.

Kestävyyden vinkkilista

- **Hiilineutraalisuomi-sivusto** Tietoa kuntien kasvihuonekaasupäästöistä ja keinoista niiden vähentämiseksi
- **Liiteri-palvelu** Rakennettua ympäristöä ja kaavoitusta koskevaa tilasto- ja paikkatietoa
- **Rakentamisen päästötietokanta (co2data.fi) -palvelu**
- **Demokratiakihihdyttämö-sivusto** Kokeiluista kansalaisten osallistamiseksi
- **Verkostoja:** Hiilineutraali Suomi HINKU-verkosto, julkisten hankintojen KEINO -verkosto, Kestävät kaupungit -verkosto ja Luontokunnat.

Keinoja kestävyystavoitteiden asettamiseen

- Ekosysteemitilinpidon avulla luonto ja ekosysteemipalvelut voidaan tuoda osaksi kunnallista tilinpitoa muiden asioiden rinnalle.
- Karttapohjainen StrateGIS-työkalu tukee toimialojen välistä yhteistyötä tunnistamalla ja arvottamalla ympäristön hyvinvointitekijöitä
- KEKO – Kaavoituksen ekolaskuri laskee kaavavaihtoehtojen vaikutukset kasvihuonekaasupäästöihin, luonnonvaroihin ja luonnon monimuotoisuuteen.
- Kasvihuonekaasupäästöjen skenaariotyökalu kunnille. hiilineutraalisuomi.fi > Päästöt ja indikaattorit

Toisessa maakunnassa asuvien osuus maakunnan vapaa-ajan asuntojen omistajista vuonna 2019. Monipaikkaisuuteen liittyy kestävyssmurroksen kannalta haasteita ja mahdollisuuksia. Se voi esimerkiksi lisätä omalla autolla liikkumista. Toisaalta se voi elvyttää mökkikuntien elinkeinoja, synnyttää uusia palveluja ja mahdollistaa joukkoliikennettä korvaavat liikkumispalvelut.

Lähteet:

- ¹Helminen, V., Nyberg, E., Tiitu, M., Rehunen, A., Strandell, A., Nurmio, K., Saastamoinen, U. ja Laurila, J. 2021. Kestävän yhdyskuntarakenteen jäljillä –ratkaisuja kaupunkien ja maaseutujen suunnittelun haasteisiin. Suomen ympäristökeskuksen raportteja (julkaistaan kevään 2021 aikana)
- ²Rehunen, A., Ristimäki, M., Strandell, A., Tiitu, M. & Helminen, V. 2018: Katsaus yhdyskuntarakenteen kehitykseen Suomessa 1990–2016. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 13/2018. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/236327>
- ³Malinen, H., Finel, N., Tiitu, M., Vierikko, K., Tuhanen, E.-M., Sinkkonen, A., Matila, A., Lahti, E., Hannonen, P. ja Hapuoja, A. 2020: Elämäntilainen lähivihreäpolku. Tietopaketti lähiluonnon hyvinvointivaikutuksista. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162679>
- ⁴Van den Bosch, M., Mudu, P., Uscila, V., Barrdahl, M., Kulinkina, A., Staatsen, B., Swart, W., Kruize, H., Zurlyte, I., & Egorov, A. I. 2016: Development of an urban green space indicator and the public health rationale. Scandinavian journal of public health, 44(2), 159–167. <https://doi.org/10.1177/1403494815615444>
- ⁵Strandell, A. 2017: Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/193009>
- ⁶Helminen V., Tiitu M., Kosonen L. & Ristimäki M. 2020: Identifying the areas of walking, transit and automobile urban fabrics in Finnish intermediate cities. Transportation Research Interdisciplinary Perspectives 8, 100257. <https://doi.org/10.1016/j.trip.2020.100257>
- ⁷Henkilöliikennetutkimus 2016. Suomalaisen liikkuminen. Liikenneviraston tilastoja 1/2018. https://julkaisut.vayla.fi/pdf8/lti_2018-01_henkilöliikennetutkimus_2016_web.pdf
- ⁸Breure, A.M., Lijzen, J.P.A. & Maring, L. 2018: Soil and land management in a circular economy. Science of the Total Environment 624: 1125–1130. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.12.137>
- ⁹EEA 2019. Land take in Europe. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/>
- ¹⁰Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. ja Liukko, U.-M. 2019: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/299501>
- ¹¹Forsius, M. ym. 2021: Developing a spatially explicit modelling and evaluation framework for integrated carbon sequestration and biodiversity conservation: Application in southern Finland. Science of The Total Environment, 775, 145847. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.145847>
- ¹²Pekkonen, M., Koljonen, S., Raunio, A., Kostamo, K. & Soimakallio, S: 2019: Ekologiset kompensatiot kannattaa ottaa käyttöön. SYKE Policy Brief 20.11.2019. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/307027>

¹³Parjanne, A. & Marttunen, M. 2021: Luonnonmukaiset tulvariskien hallintaratkaisut Itämeren alueella. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 3/2021. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/325482>

¹⁴Paloniemi, R., Hautamäki, R., Ariluoma, M., Kehvola, H.-M., Hankonen, I., Häyrynen, M., Votsis, A., Haavisto, R., Tuomenvirta, H., Aulake, M., Pili-Sihvola, K., Sane, M., Marttunen, M., Hjerpe, T., Vikström, S. & Matila, A. 2019: Luontopohjaisten ratkaisujen käytännön toteuttaminen maakunnissa ja kunnissa 2019. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 49/2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161758>

¹⁵Vierikko, K., Nieminen, H., Salomaa, V., Häkkinen, J., Salminen, J. ja Sorvari, J. 2020: Kiertotalous maankäytön suunnittelussa - Kaavoitus kestävä ja luonnonvarojen säästävän kaupunkiympäristön edistäjänä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 45/2020. <http://hdl.handle.net/10138/322882>

¹⁶Hedman, Å. 2016: Energy-efficient city planning - The role and importance of actionable regulations. Energy Technology. VTT Science 123, Doctoral dissertations 10/2016. <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/19352>

¹⁷Mäenpää, P. & Faehnle, M. 2021: Neljäs sektori – Kuinka kaupunkiaktiivisuus haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino, Helsinki.

¹⁸Saarikoski, H., Marttila, L., Forss, K., Vartiainen, K., Kahila-Tani, M. 2019: Karttapohjaiset osallistumistyökalut aktiivisen kansalaisuuden edistäjinä. Ympäristö ja Terveys 4/2019.

Lisätietoa: WHO ja Viherympäristöliitto 2018: Kaupunkivihreä – opas toimintaan. https://www.vyl.fi/site/assets/files/1430/who-opas_kaupunkivihrea_-_opas_toimintaan.pdf

Yhteistoiminnallisia ratkaisuja sirpaloituvien yhteiskuntien ongelmiin, CORE. www.collaboration.fi

Suomen merialuesuunnitelma 2030. <https://meriskenaariot.info/merialuesuunnitelma/>

SYKE 2020. Alueidenkäytön vuosikatsaus 2020. <https://storymaps.arcgis.com/stories/0e8f281233ce4a308e7828ced473e6c7>

Kirjoittajat: Kati Vierikko, Ville Helminen, Kari Oinonen, Maija Faehnle, Santtu Karhinen, Leena Kopperoinen, Hanna Mela, Hanna Nieminen, Minna Pekkonen, Antti Rehunen, Enni Ruokamo, Heli Saarikoski, Jani Salminen, Jari Silander ja Anna Strandell

Toimittaja: Leena Rantajärvi | **Taitto ja grafiikka:** Marianna Korpi
Kaikki SYKE Policy Brief -julkaisut: www.syke.fi/policybriefs

ISBN 978-952-11-5408-9 | ISBN 978-952-11-5409-6 (pdf)

